

Evaluation of a Community Participation in Learning Management Process for Basic Education

Siriyupa Poonsuwan
Bubpha Makesrithongkum
Salika Medhanavyn
Pataraporn Patarayotin

ABSTRACT

This research aims to evaluate the participation of a community in learning management process provided for students at a basic educational level. The main objectives are following: (1) to evaluate the participations of a community in such learning management process, (2) to investigate their impact on students' learning, and (3) to analyze the factors affecting the community's participations in learning management. The research found that: (1) the participations of a community in learning management process (information acquired through self evaluation of school administrators, considered in the contexts of a particular school, its corresponding community, and the latest National Education law) were mostly at a moderate level and were significantly different from an ideal expectation (at $P < .01$); (2) the impact on student learning evaluated by teachers was at a satisfied level for elementary schools, while at a moderate level for extended opportunity, secondary and vocational schools; the same impact evaluated by students, however, was at a satisfied level for all school categories; (3) factors affecting the community's participation comprised school factors (characteristics of the school's personnel, activities and reputation), economic status of a community, the relationship between school and community, historical background of a school, and the governmental policy in action by the latest National Education Law.

การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ศิริยุภา พูลสุวรรณ
บุบผา เมฆศรีทองคำ
สาธิตา เมธนาวิณ
ภัทรพร ภัทรโยธิน

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้คือ 1) เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน 2) เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจากการประเมินตนเองของผู้บริหารโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน บริบทของชุมชน และผลจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลการประเมินสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนจากการประเมินของครู พบว่า ครูโรงเรียนประถมศึกษา ประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ครูโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส โรงเรียนมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้านต่าง ๆ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการประเมินตนเองของผู้เรียนด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในสถานศึกษาทุกประเภท โดยรวมอยู่ในระดับดี 3) ปัจจัยสนับสนุน/อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหาร ครู การดำเนินงานของโรงเรียน และความมีชื่อเสียงของโรงเรียน สภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน การก่อตั้งโรงเรียน และนโยบายของรัฐ ที่เป็นผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หลายมาตรา เช่น หมวด ๓ มาตรา 8 (2) กล่าวถึงการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และหมวด 7 มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญคือให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้เรียน

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีชุมชนหลายแห่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน ระดับของการมีส่วนร่วม และ กระบวนการมีส่วนร่วม การประเมินผลการดำเนินงานจะช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบสถานภาพการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน กระบวนการดำเนินงาน ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ความรู้ความเข้าใจเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานกำหนดนโยบายในการพัฒนาการศึกษา จึงได้กำหนดให้มีการดำเนินการประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ ในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

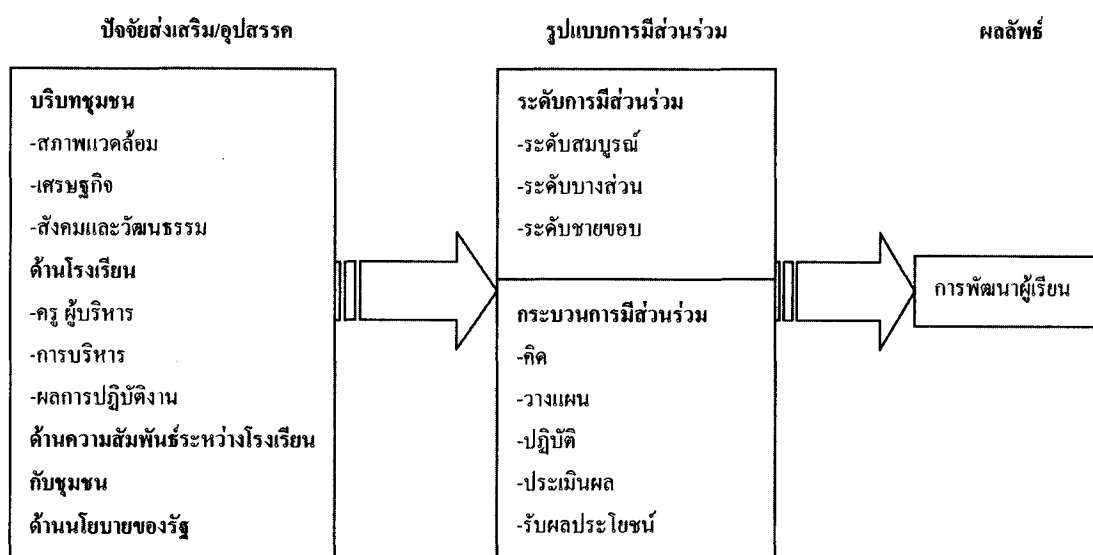
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1. เพื่อประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนจากการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยสนับสนุนและเป็นอุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กรอบความคิดในการวิจัย

แนวคิดในการกำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินงานศึกษาจากเอกสารหลัก 2 แหล่ง แหล่งแรกเป็นเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการประเมินเพื่อกำหนดแนวทางการประเมิน โดย

การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้วิธีการประเมินแบบตอบสนอง (responsive evaluation) ที่ใช้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง แหล่งที่ 2 เป็นเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งแยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 รายงานการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้แก่ งานวิจัยของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) เมตต์ เมตต์การุณจิตร (2541) และ พรทิพา จุลสุนทร (2542) ซึ่งทำให้ได้ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน ปัจจัยด้านโรงเรียน ได้แก่ คุณลักษณะของผู้บริหาร ครู และการดำเนินงานของโรงเรียน ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และปัจจัยด้านนโยบายของรัฐกลุ่มที่ 2 ได้แก่ รายงานการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้ได้รูปแบบของการมีส่วนร่วมซึ่งแบ่งเป็น 2 มิติ คือ ระดับการมีส่วนร่วม และกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการ

1. การสร้างเครื่องมือในการประเมิน

การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การสร้างแบบสอบถาม การกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ และ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เริ่มต้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดประเด็นการประเมิน การศึกษาข้อมูลภาคสนามจากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในมิติต่างๆ จำนวน 6 แห่ง และได้นำมากำหนดเป็นประเด็นการประเมินเพิ่มเติม การประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาคัดเลือกประเด็นการประเมิน แล้วจัดทำเป็นแบบสอบถาม และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม แนวทางการสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามโดยกำหนดเกณฑ์ประเมินแบบอิงตน (self evaluate) ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และนักเรียนจากสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั้งหมด 549 แห่ง จำแนกเป็น โรงเรียนระดับประถมศึกษา 144 โรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาส 83 โรงเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา 249 แห่ง และอาชีวศึกษา 73 แห่ง จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 14,560 คน แยกเป็น ผู้บริหาร 549 คน ครู 4,595 คน และนักเรียน 9,416 คน

การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัยอาชีวศึกษา ที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง และนอกเขตเมือง รวม 6 แห่ง วิธีการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 6 คน ครู 6 คน และผู้นำชุมชน 23 คน การสนทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่มีผู้ร่วมสนทนา 3 กลุ่ม ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน แต่ละกลุ่มมีผู้ร่วมสนทนาประมาณ 10 คน รวมจำนวนทั้งหมด 18 กลุ่ม หลังการสัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลนำไปดูสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง และได้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบด้วย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อแสดงคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลในแต่ละกลุ่ม การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง

ค่าเฉลี่ยของผลการประเมินตนเองของผู้บริหารตามสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง ในแต่ละประเด็นการประเมินใช้ t-test แบบ dependent การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา จัดหมวดหมู่ตามประเด็นการวิเคราะห์ที่กำหนด

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการประเมินการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ นำเสนอเป็น 4 ประเด็นคือ การมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ปัจจัยสนับสนุน/อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และระดับการมีส่วนร่วมสรุปดังนี้

1. ผลการประเมินของผู้บริหารในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการการศึกษาในระดับพื้นฐาน ประเมินตนเองในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน บริบทของชุมชน ผลจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านโรงเรียน ด้านคณะกรรมการสถานศึกษา ด้านผู้ปกครอง ด้านชุมชน และด้านนักเรียน บทบาทของกรรมการสถานศึกษา บทบาทของผู้ปกครองและชุมชน การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีจำนวนข้อคำถามรวมทั้งสิ้น 92 ข้อ ผลการประเมินด้านต่างๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลการประเมินตามระดับที่เป็นจริงและระดับที่คาดหวัง พบว่าแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน ผลการวิเคราะห์แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลการประเมินตนเองของผู้บริหารตามระดับที่เป็นจริงและระดับที่คาดหวัง

ประเด็นการประเมิน	ระดับ	ประถมศึกษา			ประถมขยายโอกาส			มัธยมศึกษา			อาชีวศึกษา		
		\bar{X}	S.D	t (prob)	\bar{X}	S.D	t (prob)	\bar{X}	S.D	t (prob)	\bar{X}	S.D	t (prob)
1.ด้านความเป็นปึกแผ่นของโรงเรียน	เป็นจริง	2.01	0.31	11.85	2.06	0.33	7.72	2.05	0.37	20.34	2.14	0.41	6.93
	คาดหวัง	2.46	0.40	(0.00)	2.49	0.46	(0.00)	2.62	0.37	(0.00)	2.57	0.41	(0.00)
2. ด้านคุณลักษณะผู้บริหาร	เป็นจริง	2.54	0.32	5.80	2.63	0.24	2.73	2.58	0.34	10.12	2.45	0.40	5.92
	คาดหวัง	2.73	0.34	(0.00)	2.77	0.42	(0.00)	2.83	0.30	(0.00)	2.74	0.35	(0.00)
3. ด้านคุณลักษณะครู	เป็นจริง	2.32	0.35	8.14	2.38	0.37	5.90	2.36	0.39	15.59	2.4	0.44	5.54
	คาดหวัง	2.69	0.39	(0.00)	2.74	0.39	(0.00)	2.81	0.32	(0.00)	2.70	0.41	(0.00)
4.บริบท: ด้านวัฒนธรรมชุมชน	เป็นจริง	2.18	0.47	9.45	2.25	0.49	5.78	2.25	0.48	14.11	2.09	0.47	8.16
	คาดหวัง	2.59	0.45	(0.00)	2.61	0.48	(0.00)	2.68	0.42	(0.00)	2.60	0.45	(0.00)
5.บริบท: ทักษะคิดของคนในชุมชนต่อโรงเรียน	เป็นจริง	2.48	0.45	6.69	2.56	0.42	4.22	2.49	0.46	8.59	2.36	0.48	5.66
	คาดหวัง	2.75	0.36	(0.00)	2.77	0.36	(0.00)	2.78	0.43	(0.00)	2.71	0.46	(0.00)
6.ผลจาก พ.ร.บ.ต่อโรงเรียน	เป็นจริง	2.44	0.39	8.12	2.55	0.37	5.08	2.51	0.37	12.14	2.35	0.46	5.50
	คาดหวัง	2.73	0.36	(0.00)	2.79	0.30	(0.00)	2.80	0.31	(0.00)	2.66	0.44	(0.00)
7.บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษา	เป็นจริง	1.89	0.46	12.14	1.95	0.49	7.95	2.18	0.55	15.33	2.04	0.62	5.25
	คาดหวัง	2.48	0.50	(0.00)	2.49	0.55	(0.00)	2.76	0.38	(0.00)	2.54	0.52	(0.00)
8.บทบาทผู้ปกครองและชุมชน	เป็นจริง	1.91	0.44	12.08	1.89	0.48	8.57	1.88	0.53	18.79	1.59	0.46	8.15
	คาดหวัง	2.54	0.48	(0.00)	2.49	0.56	(0.00)	2.62	0.53	(0.00)	2.42	0.63	(0.00)
9.ด้านการเรียนการสอน	เป็นจริง	2.19	0.45	12.32	2.25	0.43	8.37	2.16	0.54	16.02	1.97	0.52	7.93
	คาดหวัง	2.71	0.40	(0.00)	2.72	0.43	(0.00)	2.74	0.41	(0.00)	2.60	0.54	(0.00)
10.ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	เป็นจริง	2.15	0.41	10.67	2.17	0.48	7.52	2.17	0.49	16.59	1.97	0.52	7.00
	คาดหวัง	2.61	0.43	(0.00)	2.62	0.45	(0.00)	2.72	0.37	(0.00)	2.51	0.52	(0.00)

2. ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

การประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้านต่าง ๆ มีการประเมินโดยครูผู้สอนและผู้เรียนประเมินตนเอง ผลการประเมินจากครูผู้สอน พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับดี โรงเรียนประถมขยายโอกาส โรงเรียนมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการประเมินตนเองของผู้เรียน ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน พบว่า ผลประเมินด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาทุกประเภทโดยรวมสอดคล้องกัน คือ ผลการประเมินส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ผลการประเมินด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับดี

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากการประเมินของครูและการประเมินตนเองของนักเรียน โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ปัจจัยสนับสนุน/อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ปัจจัยสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีดังนี้

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารและครู การปฏิบัติงานของโรงเรียน และความมีชื่อเสียงของโรงเรียน

3.1.1 ภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้มีคุณลักษณะดังนี้ (1) เป็นผู้บริหารที่มีการกำหนดเป้าหมายการทำงาน และมีแนวคิดที่ชัดเจนในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีความตั้งใจแน่วแน่ในการทำงานสามารถสร้างเครือข่ายสนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งแม้ว่าขณะนี้จะเป็นเพียงการบริหารจัดการทรัพยากร อุปกรณ์การเรียนการสอน แต่ผู้บริหารต้องเป็นผู้เริ่มในการสร้างความสัมพันธ์ และรู้จักการเจรจาต่อรองและการแลกเปลี่ยน (2) เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับทุกคนที่เกี่ยวข้อง คุณลักษณะนี้เป็นพื้นฐานที่จำเป็นที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

3.1.2 ความเอาใจใส่ของครูเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการมาก กิจกรรมการไปเยี่ยมผู้ปกครองถึงบ้านและเอาใจใส่เรื่องการเรียนรู้ของนักเรียน สอดส่องความประพฤติของนักเรียน ทำให้ผู้ปกครองเกิดความสัมพันธ์กับครู และยินดีร่วมมือกับโรงเรียน

3.1.3 ความศรัทธาในตัวผู้บริหารและครู ที่เกิดจากการที่โรงเรียนยึดหลักความร่วมมือกันทำงานมีการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

3.1.4 การดำเนินงานของโรงเรียน เช่น การเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอันจะช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานได้สะดวกยิ่งขึ้น การจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงการปฏิบัติงานของโรงเรียน เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครองทราบข่าวกิจกรรมโรงเรียนสม่ำเสมอ ทำให้สามารถลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง การเปิดรับโรงเรียนเพื่อให้ชุมชนเข้ามาใช้พื้นที่ของโรงเรียนในการทำกิจกรรมของชุมชน และบุคลากรในโรงเรียนทำตัวเป็นสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชน ถ้าชุมชนมีความพร้อม หรือมีระดับเศรษฐกิจดี จะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนมากกว่าชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน

เนื่องจากมีภาระที่ต้องทำงาน/ประกอบอาชีพ จึงเข้ามามีส่วนร่วม เฉพาะเมื่อได้รับการร้องขอจากโรงเรียน และลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นการร่วมแรง

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน การก่อตั้งโรงเรียน เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง กล่าวคือโรงเรียนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง และโรงเรียนที่ก่อตั้งมานาน จะได้รับการสนับสนุน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนสูง

3.4 ด้านนโยบายรัฐ ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้โรงเรียนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

4. ระดับการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับกรรมการสถานศึกษา หรือคนในชุมชน ยังมีส่วนร่วมในระดับร่วมเพียงบางส่วน หรือระดับชายขอบ เนื่องจากมีแนวคิดในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยเห็นว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งผู้เกี่ยวข้องจะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะคิดว่าไม่มีความรู้เพียงพอ หรือเข้ามาร่วมกิจกรรมเมื่อโรงเรียนร้องขอ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการมาร่วมประชุม การร่วมพัฒนาโรงเรียน การบริจาคทรัพย์สินให้แก่โรงเรียน เป็นต้น การมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้จัดอยู่ในระดับชายขอบ นั่นคือเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อได้รับการร้องขอจากโรงเรียน เช่น การรับเชิญมาเป็นวิทยากร เป็นต้น

การอภิปรายผล

1. บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา

เนื่องจากช่วงของการศึกษาข้อมูลภาคสนามในสถานศึกษา ในครั้งนี้ เป็นช่วงของการเปลี่ยนคณะกรรมการสถานศึกษาชุดใหม่ ทั้งหมด ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม พบว่า มีการประชุมกันน้อยครั้งมาก มีคณะกรรมการสถานศึกษาบางแห่ง ที่ได้มาร่วมประชุมกันครั้งแรก ในกิจกรรมการสนทนากลุ่มครั้งนี้ การดำเนินงานของคณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นการประชุม สาระของการประชุมเป็นการรับทราบนโยบาย กิจกรรมของโรงเรียน ในส่วนของกิจกรรมตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษายังไม่ปรากฏชัดเจน ซึ่งอาจเนื่องมาจากเพิ่งเข้ามารับหน้าที่ใหม่ ดังนั้น สถานศึกษาจึงควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่ เพื่อให้สามารถทำงานอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2. ระดับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับชายขอบ เนื่องจากชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มีแนวคิดที่แยกบทบาทระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่างชัดเจน โดยคิดว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องวิชาการ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ชุมชนไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องเนื่องจากไม่มีความรู้ หรือไม่มีเวลา จึงไม่ต้องการเข้าไปร่วมกิจกรรมในส่วนนี้กับโรงเรียน กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ชุมชนเข้ามาร่วมเกิดขึ้นจากการที่ครู หรือโรงเรียนร้องขอ เช่น ได้รับเชิญเป็นวิทยากร หรือเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยมีบทบาทเพียงเป็นผู้ให้ข้อมูล หรือเป็นอาจารย์พิเศษ หรือเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ครูกำหนด ทั้ง ๆ ที่บุคคลเหล่านี้ บางคนเป็นผู้รู้ในเรื่องของชุมชนมากกว่าบุคลากรในโรงเรียน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เรื่องวิชาการ เช่น การมาประชุม การพัฒนาโรงเรียน การบริจาคทรัพย์สินให้แก่โรงเรียน ส่วนใหญ่ เกิดขึ้นจากการที่โรงเรียนร้องขอ และมีบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมเช่นกัน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรหาวิธีการทำความเข้าใจกับบทบาทของชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น การให้ชุมชนมีส่วนร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นใจ กระตุ้นให้ชุมชนเห็นศักยภาพของตนเอง และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน จากการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในฐานะของผู้ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา

3. ปัจจัยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.1 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน คือ คุณลักษณะของผู้บริหารโดยเฉพาะด้านมนุษยสัมพันธ์ การอุทิศตนเองที่คนในชุมชนได้เห็น และมีครูเป็นคนในพื้นที่ ดังนั้นการที่บุคลากรเหล่านี้อยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาานาน ๆ จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน หรือการจัดกิจกรรมของโรงเรียน การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารในแต่ละครั้ง อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในระยะเริ่มแรก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดเป็นนโยบาย ให้ผู้บริหารได้จัดทำสารสนเทศเกี่ยวกับชุมชน เช่น แหล่งทรัพยากรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งทรัพยากรบุคคล และแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นคู่มือดำเนินงานด้านการสร้างความร่วมมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน

3.2 กิจกรรมที่สามารถสร้างความร่วมมือและความผูกพันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดี คือกิจกรรมที่สะท้อนถึงความเอาใจใส่ของครู เช่น กิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียน มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

3.3 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือการทำเอกสารประชาสัมพันธ์ สามารถเป็นสื่อกลางที่สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและลดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง

3.4 ความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือส่วนหนึ่งของโรงเรียน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีกิจกรรมกับโรงเรียน จะเห็นปรากฏการณ์นี้อย่างชัดเจนในกรณีของโรงเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง หรือโรงเรียนที่ตั้งมานานจนคนในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ดังนั้น การมีกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน จึงสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การเปิดพื้นที่ของโรงเรียนให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาใช้ทำกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนเข้าไปร่วมในกิจกรรมของชุมชน ผู้บริหาร ครู ได้เข้าร่วมงานต่างๆ ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

3.5 องค์กร/สมาคมศิษย์เก่าเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญของโรงเรียนที่มีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ตั้งมานาน และอยู่ในเขตเมือง มีองค์กร/สมาคมศิษย์เก่าที่เข้มแข็ง มีบทบาทในการมีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนเป็นอย่างมาก

4. ผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

ในการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยรวมผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตัวผู้เรียนระดับดี โดยเฉพาะที่สำคัญ เช่น มีการสอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนๆ แต่มีข้อสังเกตว่าประเด็นการประเมิน ด้านการได้รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้อื่นฟังได้ ได้ทำในสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่ต้องมีใครบอก ผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันกับชุมชน เกิดจิตสำนึกสาธารณะ และมีส่วนในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย ถือเป็นจุดเด่นที่สำคัญของผลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่โรงเรียนควรให้ความสำคัญ

5. ความคาดหวังของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา ได้แสดงความคิดเห็นในเชิงประเมินในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทของโรงเรียน บริบทของชุมชน และผลจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในระดับที่เป็นจริง กับระดับที่คาดหวัง มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าผู้บริหารมีเป้าหมายที่ชัดเจนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทต่างๆ ดังกล่าว จึงน่าจะได้มีการศึกษาถึงเกณฑ์ในการประเมินจากทัศนะของผู้บริหาร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษา ให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในระดับอาชีวศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งครอบคลุม 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา (ระดับ ปว.ช.) ผลจากการศึกษามีข้อสังเกตว่า การศึกษาระดับอาชีวศึกษา แม้จะจัดอยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่มีบริบทในการดำเนินงานที่แตกต่างจากระดับอื่น โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ต่างกัน กล่าวคือ ชุมชนจะไม่เข้าไปมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ แต่วิทยาลัยอาชีวศึกษามีรูปแบบโครงการความร่วมมือกับชุมชนในลักษณะที่เป็นทวิภาคี ซึ่งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมอีกลักษณะหนึ่งที่อาศัยหน่วยงานภาคเอกชนเป็นสถานฝึกงาน ควบคู่กับการเรียนรู้ในสถานประกอบการ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในระดับบางส่วน แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นคนละความหมายกับการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในการศึกษาครั้งนี้ จึงน่าจะได้มีการศึกษาถึงผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เฉพาะระดับอาชีวศึกษา

7. วิธีวิทยาการประเมิน

การประเมินผลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งนี้ แม้จะได้ใช้วิธีการศึกษาหลายวิธี ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้เข้ามาช่วยให้ข้อมูลตั้งแต่ในขั้นการพัฒนาเครื่องมือ และให้ข้อมูลในขั้นการประเมิน ซึ่งผลการประเมินชี้ให้เห็นว่า ลักษณะเฉพาะของสถานศึกษา เช่น บริบทสถานศึกษา ปัจจัยภายในของสถานศึกษา เช่น คุณลักษณะผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ แต่เนื่องจากการประเมินครั้งนี้เป็นการประเมินระดับมหภาค ทำให้ได้คำตอบซึ่งเป็นผลการประเมินในภาพกว้าง ผลการประเมินจึงอาจไม่ตอบสนองความต้องการเพื่อนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างกว้างขวางในระดับสถานศึกษา

แนวโน้มของวิธีวิทยาการประเมินในปัจจุบัน ได้พัฒนามาถึงระดับการใช้วิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) โดยผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการประเมินทุกขั้นตอน เพื่อให้ผลการประเมินตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากขึ้น และผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถใช้ หรือนำผลการประเมินไปใช้อย่างกว้างขวาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือสถานศึกษา ควรนำประเด็นที่เป็นข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ ไปเป็นแนวทางดำเนินการประเมินต่อ เพื่อให้ได้คำตอบในภาพลึกที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของสถานศึกษาโดยตรง โดยใช้วิธีการประเมินแบบมีส่วนร่วม จะทำให้ได้ผลการประเมินที่สอดคล้องกับความต้องการ และสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางดำเนินงาน ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้เกี่ยวข้อง ด้รับรู้ถึงปัญหาและได้มี

ส่วนร่วมในการแก้ปัญหา สามารถดึงชุมชนหรือผู้เกี่ยวข้องให้เข้ามารับรู้ มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับสถานศึกษามากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ พบว่าปัจจัยสำคัญในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ คือ ตัวผู้บริหารโรงเรียนและครู ดังนั้น หากจะผลักดันให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หน่วยงานในระดับนโยบายควรพิจารณาดำเนินการดังนี้

1.1 ในการวิจัยครั้งนี้พบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และบุคลากรที่มีส่วนสำคัญที่สุดคือผู้บริหาร แต่เนื่องจากระบบการบริหารมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้บริหาร ผู้บริหารที่มาใหม่ต้องใช้เวลาในการปรับตัวและดำเนินงานต่อเนื่อง ดังนั้นจึงควรกำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดทำระบบสารสนเทศชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรชุมชน ทั้งในด้านทรัพยากรบุคคล แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นคู่มือสำหรับสถานศึกษา ในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการใช้ศักยภาพของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้

1.2 การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้มีการประเมินและให้รางวัลโรงเรียนที่มีความสามารถในการทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจ และเป็นตัวอย่างสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ

1.3 โรงเรียนระดับประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบทยากจน มีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้น้อยมาก โดยเฉพาะด้านการระดมทรัพยากรจากชุมชนจึงควรมีงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเป็นพิเศษ เพื่อให้โรงเรียนได้มีโอกาสพัฒนาได้เท่าเทียมกับโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีความพร้อมมีโอกาสได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากชุมชนมากกว่า

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่

2.1 คณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนในระดับที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ทั้งกระบวนการ คือ ร่วมคิด วางแผน ปฏิบัติ ประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ แต่สภาพปัจจุบันคณะกรรมการสถานศึกษา มีส่วนร่วมในระดับเป็นบางส่วน โรงเรียนควรต้องดำเนินการปรับทิศทางการดำเนินงาน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานกับโรงเรียนอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนในระดับที่สูงขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

2.2 ปัจจุบันผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้กับสถานศึกษาในระดับชายขอบ โดยเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับโรงเรียนเมื่อได้รับการร้องขอ โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความต้องการของโรงเรียน และต้องการให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน หรือชุมชน หากสถานศึกษาได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินงานโดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมรับผิดชอบ และร่วมตัดสินใจเสนอแนะกิจกรรม กำหนดแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับผู้เรียน จะจูงใจให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น

2.3 องค์กร/สมาคมศิษย์เก่าเป็นองค์กรที่มีศักยภาพสถานศึกษาควรผลักดันให้องค์กร/สมาคมศิษย์เก่า ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในระดับที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา ซึ่งพบว่าศิษย์เก่ายังมีบทบาทน้อยมาก

2.4 ผลการศึกษาในส่วนของผู้เรียน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยผู้เรียนให้ความเห็นเชิงประเมินในระดับดีในประเด็นส่วนใหญ่ แต่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องชุมชนโดยตรง เช่น ได้รู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน สามารถบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้อื่นฟังได้ ได้ทำในสิ่งที่คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยไม่ต้องมีใครบอก และสามารถสร้างรายได้จากการเรียนรู้ในขณะที่อยู่ในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นเหล่านี้ เป็นผลที่เกิดขึ้นที่สำคัญ ในการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและผูกพันในชุมชน เกิดจิตสำนึกสาธารณะ และมีส่วนในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สถานศึกษาควรให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นและสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

2.5 ในการศึกษาครั้งนี้ ได้พบปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งสถานศึกษาสามารถนำมาพิจารณาและกำหนดเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น ชุมชนมีแนวคิดแบ่งแยกหน้าที่ของโรงเรียนกับชุมชนอย่างชัดเจนโดยคิดว่าเรื่องวิชาการเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง เพราะไม่มีความรู้ทางด้านวิชาการ ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยตรง ดังนั้น โรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสและสร้างความมั่นใจโดยการจัดกิจกรรมที่จะทำความเข้าใจในบทบาทของชุมชนให้ชัดเจน เช่น การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนเกิดความมั่นใจและได้ร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานตั้งแต่ต้น

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

3.1 การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในระดับการ

การศึกษาขั้นพื้นฐานในครั้งนี้อาจจะได้ศึกษาครอบคลุมระดับอาชีวศึกษาซึ่งจัดเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า บริบทของสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับอาชีวศึกษา แตกต่างจากระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างชัดเจน จึงควรมีการวิจัย เพื่อศึกษาแยก เฉพาะในส่วนของอาชีวศึกษาเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่สะท้อนภาพที่ตรงกับบริบทของอาชีวศึกษา อย่างแท้จริง

3.2 การประเมิน เป็นกลไกสำคัญในระบบการประกันคุณภาพ ที่จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้ทราบว่า การดำเนินงานที่สถานศึกษาทำอยู่ได้ผลตามเป้าหมายเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีปัจจัยด้านบริบทของชุมชน และสถาน ศึกษาที่เป็นเรื่องเฉพาะสถานศึกษาแต่ละแห่ง จึงควรสนับสนุนให้สถานศึกษาได้ดำเนินการประเมิน ตนเองโดยยึดหลักการประเมินแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ตอบสนองความต้องการ และสามารถใช้ประโยชน์จากการประเมินเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของสถานศึกษาเอง

บรรณานุกรม

- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2540). **การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ วิรัชชัยและคณะ. (2546). **โครงการการสังเคราะห์สรุปผลการศึกษาและประเมินตนเองของหน่วยงาน.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรทิพา จุลสุคนธ์. (2542). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดศิรินาครดินาราม ตำบลขอนแก่น เดช อำเภอนหนองม่วง จังหวัดลพบุรี.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2541). **การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิริกาญจน์ โกสุม. (2542). **การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.** ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริยุภา พูลสุวรรณ, บุปผา เมฆศรีทองคำ, สาลิกา เมธนาวิณ และ น.ท.หญิง ภัทรพร ภัทรโยธิน. (2549). รายงานการวิจัยโครงการ “การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

◆ การประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ◆

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. (2545). **การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหาร และ การจัดการเขตพื้นที่การศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ธารอักษร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2545)**. กรุงเทพฯ: พริกหวาน-กราฟฟิค.

Guba, E.G. and Lincoln, Y.S. (1998). *Fourth generation evaluation*. Newbury Park, Sage Publications.